

Jestli to chápu dobře, žádná nemoc není stoprocentně geneticky podmíněná?

V psychiatrii ne.

Co tedy hraje roli? Asi to není jenom nějaká náhodná loterie.

Musí se spojit tři věci: rizikové, přídavné a spouštěcí faktory. Do první skupiny patří kandidátní geny, o kterých jsme už mluvili. Pokud takový gen máte, jste rizikový a onemocnění se u vás může projevit. Přídavný faktor znamená nějaké přitěžující okolnosti. Psycholog Sarnoff Mednick ve své studii v Kodani prokázal, že ženám, které prošly ve druhém trimestru těhotenství chřipkovou epidemií, se významně častěji narodily děti, u kterých se později rozvinula schizofrenie. Kontakt s chřipkou k tomu přispěl, ale infekce sama osobě nemoc nevyvolá. Přitěžujících okolností může být celá řada, například zřejmě i parazitární infekce toxoplazmóza. Opět musím připomenout, že zcela mylný by byl závěr, že toxoplazmóza způsobuje schizofrenii.

A na závěr přijde nějaký spouštěč?

Vezměme si za příklad člověka, který má rizikové geny a potom nešťastnou náhodou prodělá toxoplazmózu. To už je lavina, která visí na vlásku nad svahem a stačí do ní jenom něčím ťuknout. Třeba si dáte nějaké ty jointy marihuany.

Z toho potom vznikají fámy, že něco vyvolává nemoc?

Když jste nešťastník, u kterého se sejdou rizikové faktory a přídavné faktory, tak už stačí jenom málo. Ale závěrečný faktor nemoc nevyvolá, jenom ji spustí.

To znamená, že díky Mendelovi víme, že nějaký zatoulaný gen si nesu v sobě po pradědečkovi, ale nemusí se projevit. A díky vědě se ukázalo, že se k tomu přidávají další faktory?

Přirovnal bych to ke vztahu tělesné výšky a schopnosti hrát basket. Pokud jste vysoký, je to výhoda. Když jste k tomu krátkozraký, nemotorný, neumíte driblovat, špatně běháte a nemáte smysl pro kombinaci, je vám ta výška k ničemu. Naopak může uspět menší sportovec, který je mrštný, dobře střílí, dobře kombinuje a rychle běhá, protože nevýhodu tím vykompenzuje. Celkově ale neexistuje žádné špičkové basketbalové mužstvo složené z trpaslíků. Čili existují faktory, které modulují pravděpodobnost, ale neexistuje jasná linka: mám nějaký gen, proto onemocním.

A tím se dostáváme ke vztahu mezi vrozeným a naučeným. Když jsme u toho sportu, často se stává, že dva kluci začnou hrát v pěti letech hokej a jeden uspěje a druhý ne. Rodiče si říkají, no jo, jeden měl talent a druhý ne. Jenže trenér vám řekne, že jednoho to opravdu bavilo, chodil na tréninky s nadšením, kdežto druhého tam přivedla maminka a tréninky si protrpěl.

To do sebe zapadá. Jeden kluk měl entuziasmus, to je ohromně důležité, ale zase bez vrozeného talentu by to taky nešlo. Znam to u špičkových muzikantů. Když nemáte hudební sluch, můžete být blázen do hudby, ale Špaček nebo Mráček z vás nikdy nevyroste, protože budete potřebovat nejen ten sluch, ale ještě motorickou zručnost, šikovné prsty, smysl pro rytmus, paměť a postřeh. Spousta dovedností, které se musejí sejt najednou.